

*Борислав Петров*¹

ТИПОГРАФИЯ В ГРАДСКА СРЕДА (I): ВИЕНА

Borislav Petrov

URBAN ENVIRONMENT TYPOGRAPHY (I): VIENNA

Abstract: Nowadays, graphic design along with digital technologies, is present in every sphere of public life. This predetermines their actual or potential ability to influence our living environment and even the quality of life.

This report aims to present initial research and observations on graphic design (in particular typography) as part of a larger, multidisciplinary system responsible for shaping a particular urban environment. The cases examined concern practices in Vienna. The city has recently been ranked among the best cities to live in Europe by *The Economist*'s Economic Research Department. In 2018 and 2019, it was crowned the world's most liveable city. In its study, *The Economist* identified five main evaluation criteria, two of which were "Culture and Environment" and "Infrastructure".

The starting point for the choice of the subject of this research is the current understanding of visual design as part of the system and methodology of *design thinking*. The term refers to the process of developing concepts (for products, services, objects, buildings, machines, etc.) by a designer or design teams. An innovative cognitive, strategic and practical approach based on the research of problems in depth and proposing solutions to them is applied as the solutions are considered aimed at the user, focusing exclusively on the person and his/her features, perceptions, and needs. Illustrative examples present the study and observations on the following:

Tradition (continuity and preservation);

Modernity (coexistence with tradition);

Documenting policy cases and technology solutions for the urban graphical infrastructure.

Keywords: visual communication; graphic design; font; type; type design; typography; typographic design; urban environment; urban space; living environment

Проучвания върху типографията в градска среда в контекста на съвременната визуална комуникация и култура

В наше време графичният дизайн, наред с цифровите технологии, присъства почти във всяка сфера от общественото битие. Това предопределя действителната или потенциална способност те да влияят – в една или друга посока – върху жизнената ни среда и дори на качеството на живот.

Този доклад се опитва да представи първоначални проучвания и наблюдения именно върху графичния дизайн (и в частност типографията) като част от по-голяма и мултидисциплинарна

¹ borislav.alexandrov@gmail.com

система, която участва във формирането на определен облик и стандарт на градската среда. Разгледаните случаи от проучването се отнасят до практики във Виена. Защото, случаен или неслучаен избор, и обективно погледнато, Виена напоследък е сред градовете, определяни като „най-добрите градове за живеене“ в Европа от отдела за икономически проучвания на *The Economist*², а за 2018 и 2019 г. е определен като „най-добрият град за живеене“ в света.³ В това проучване *The Economist* определя пет основни критерия за оценка, два от които са „Култура и околна среда“ и „Инфраструктура“.

Отправна точка изборът на предмет на проучването да е тази проблематика е изключително актуалното разбиране за визуалния дизайн и практикуването му именно като част от системата и методиката на „дизайн-мисленето“ (design thinking). Този термин се отнася до процеса на разработване на концепции (за продукти, услуги, предмети, сгради, машини и т.н.) от дизайнер или дизайнерски екипи. Прилага се новаторско-познавателен, стратегически и практически подход, основан на изследването на проблемите в дълбочина, и предлагане на решения за тях, като решенията се разглеждат изключително насочени към потребителя, фокусират се изключително върху човека и неговите специфични особености, възприятия и потребности. И следователно, конкретно в полето на моите интереси, изкрystalизират посоките на наблюдения и проучвания как традиции и съвременност се преплитат и съжителстват хармонично заедно, като влияят на ергономичността на жизнената среда и на естетиката на градското пространство. Чрез онагледени примери ще представя проучването и наблюденията си върху следното:

- Традицията (приемствеността и съхраняването ѝ).
- Модерността (с традицията)
- Документиране на някои конкретни случаи за политики и технологични решения за графична инфраструктура на градската среда.

Графичен образ на града

Съвременната градска култура безспорно има своето визуално измерение и в графични образи (като частност) – конкретни и абстрактни внушения и послания под формата на графити, печатни, популяризаторски или рекламни материали, табели, информационни табла и т.н. Естествено, типографията често е основният носител на такива послания, директно – със словесното си съдържание, и индиректно – със стиловите си характеристики. Отделните послания в една такава градска среда (и в контекста на градската култура) се сливат и обединяват с други „визуални образци“ в цялостната визия и дух – „образа на града“. Именно в това отношение Виена е много показателна с многообразието на визуалните послания, но също и с ясното им стилово структуриране, макар и с често характерния синкретизъм или симбиоза. Тук не става дума за изследване и изводи за стихийно развиващата се култура на графичните послания на „ъндрграунда“, които неизбежно присъстват във всеки модерен град и се включват активно в градския облик с разказа си за състоянието, структурата, състава, разслоенията и т.н. на огромната градска общност, а за отчетливото структуриране на елементи от градската инфраструктурна „информационна система“ (съвсем условно казано) и типографията като неин основен елемент. Забележката ми за условността на такава „информационна система“ се дължи на основателните предположения за закономерностите, обуславящи пространствено развитие на системата под влиянието на някои фактори.

Първата група фактори бих нарекъл „естествените законодатели“ на естетиката (в пряк и преносен смисъл, директно и индиректно) – градската управа, културните институти, дизайнерските студия, бизнес компаниите и т.н., които самостоятелно (всеки със своите средства), но не рядко и в сътрудничество, канализират и организират графичните послания в „система“.

² *The Economist* – **The Global Liveability Index 2019**. 22.10.2019 г. <https://www.eiu.com/n/the-global-liveability-index-2019> Дата на последно посещение – 22.01.2022 г.

³ **Economic.bg – Economist подреди най-добрите градове за живеене през 2019 г.** 04.09.2019 г. <https://www.economic.bg/bg/a/view/economist-intelligence-unit-podredi-naj-dobrite-gradove-za-zhiveene-prez-2019-g-108499> Дата на последно посещение – 22.01.2022 г.

Втората група фактори бих нарекъл „стихийна“ или по-скоро „спонтанна“ активност на самостоятелни субекти – по-малки търговски компании или обекти, културни единици, заведения или дори личности и т.н., които под влияние на първата група фактори, директно – чрез административно регулиране; или индиректно – чрез съобразяване с „културния кодекс“, спазван и заради осъзнатата културна принадлежност (или дори консервативност), се вписват до голяма степен (и участват в изграждането) на „системата“.

В следващата част на този доклад представям част от визуалните материали, натрупани по време и в резултат от наблюденията ми, като илюстрация на хипотезите и изводите ми. В допълнение представям няколко красноречиви примера за положително въздействие върху градската среда в резултат от частни или групови начинания или целенасочени политики на управата на града.

Типография и градска среда

Забелязва се определена „концентричност“ и стилово разграничаване в отделните градски райони – от историческото сърце на града, до по-крайните квартали и предградия, или обособени „острови“ в някои части на града, които са исторически съхранени или пък съвсем съвременни и модерни. Всеки от тези фрагменти от градската структура е характерен със своя типографски стилова и исторически обусловена идентичност под формата на информационни табели, указателни знаци, наименования на улици и обекти, номерация на адреси и т.н. (ил. 1, 2 и 3)



Ил. 1. Хронологически и стилово най-стари образци, предимно в старата, централна част на града.



Ил. 2. Образци от градски райони, концентрично разраснали се около сърцето на Виена в по-късни периоди и носещи стилови характеристики от съответните исторически периоди.



Ил. 3-а. Симбиоза – съжителство на исторически традиционното със съвременното.



Ил. 3-б. Пример за приемственост – съвременна интерпретация в духа на стара Виена.

Споменатата „концентричност“ е също условна, без ясно определени и категорични граници, защото често е забележимо стилово преплитане – логично следствие от неравномерното и дифузното развитие на градската структура.

Typemuseum.com ⁴

Сайтът **typemuseum.com** е своеобразен виртуален архив на градска типография от цял свят, допълващ се непрекъснато с типографски образци и графични артефакти. Той виртуално събира фотографски находки и документи за и свързани с типографията. Спектърът на артефактите варира от обяви за концерти върху стикери, до табели на магазини; от неоновы надписи до смачкани касови бележки. Всичко, което съдържа типографски знаци, може да бъде част от колекцията на *Typemuseum*. Той е начинание на **dmcgroup** и започва под ръководството на Маркъс Ханцер. А понастоящем сайтът е частна и доброволческа инициатива, чието съдържание се попълва изцяло от интернет потребители.

„Целта на Typemuseum е да извлече самата същност и природа на шрифтовете, видими в ежедневието ни среда, и да отдели типографските знаци от техните обикновени визуални измерения. Поетическият подход на Typemuseum е в разнообразието от типографски знаци, техните потенциални значения и разпознаваемост.“ ⁵

Показаните артефакти (ил. 4) от архива на **Typemuseum** са от Виена и, освен други стилове, показват приоритетно типографско наследство (и съвременни интерпретации) в стила Модерн (*Sezessionsstil*, *Jugendstil* или *Виенски Сецесион*) в съвременна градска среда – стил, който е знаков за града.



Ил. 4. Typemuseum.com. Образци от централната градска част

⁴ **Welcome to Typemuseum.** <https://www.typemuseum.com> Дата на последно посещение – 22.01.22 г.

⁵ **About Typemuseum.** <https://www.typemuseum.com/about> Дата на последно посещение – 22.01.22 г.

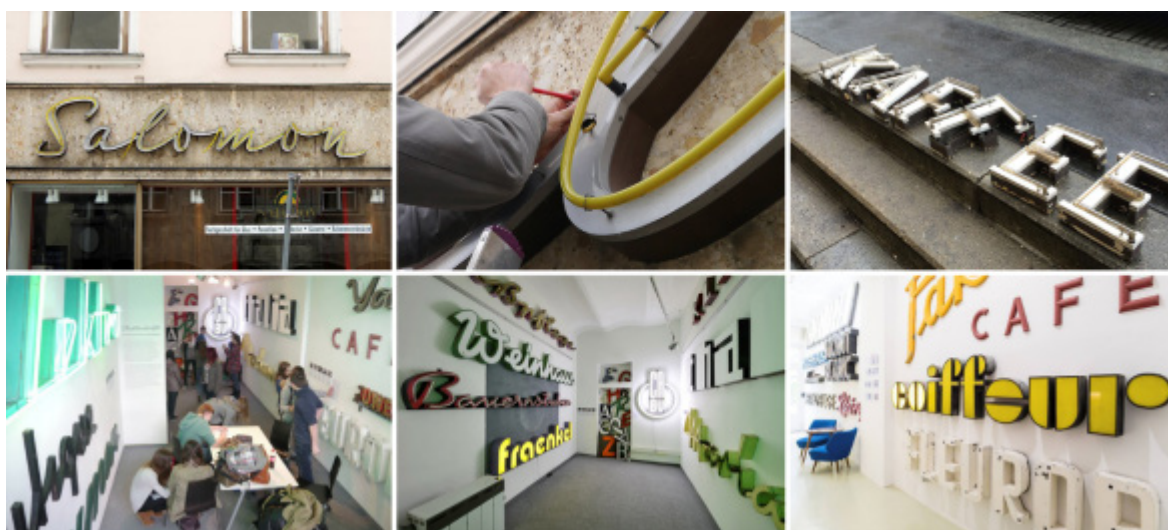
Projekte Stadtschrift (Проект „Градска типография“) ⁶

Проектът *Stadtschrift* е създаден с идеята за опазване на част от типографското наследство на Виена. Той е начинание на неформално сдружение, което в сътрудничество с градската управа и отделни творци и специалисти успява да осъществи редица проекти за опазването, експонирането и популяризирането на типографски артефакти от старата градска среда. Тези проекти успяват да трансформират предишната утилитарна естетика на артефактите в своеобразна галерийна ценност.

„Stadtschrift. Сдружение за събиране, съхраняване и документиране на исторически фасадни надписи.

Асоциацията Stadtschrift е основана през март 2012 г. като начинание за документиране на остарели исторически надписи на магазини във Виена и за спасяването им от бракуване. Нашата цел е да стимулираме обществен интерес към „идентичността“ на нашия град, като събираме тези остарели надписи, значими за формиране на тази идентичност, и ги направим отново достъпни за обществеността.

Сравнително голям брой надписи от 50-те и 60-те години на ХХ в. са оцелели във Виена. Но през последните години структурната промяна на търговските улици напредва бързо и малкият бизнес все повече се изтласква от търговските вериги. С отдавна утвърдените магазини изчезват и техните ценни, ръчно изработени надписи, което дава основание да се страхуваме, че типографското ДНК на Виена скоро вече няма да съществува. Тъй като автентичните типографски надписи определят идентичността и отличителността на един град, ние ги разглеждаме като културно наследство, което трябва да бъде запазено!“ ⁷



⁶ Projekte Stadtschrift. <https://www.stadtschrift.at> Дата на последно посещение – 22.01.2022 г.

⁷ Stadtschrift Verein. <https://www.stadtschrift.at/verein/> Дата на последно посещение – 22.01.2022 г.



Ил. 5-а и 5-б. **Projekte Stadtschrift.** Снимки от реставрацията и експонирането на рекламните надписи в интериорни и екстериорни публични пространства.

City of Vienna Custom Font

(Персонализиран шрифт на град Виена)

От зараждането и обособяването на графичния дизайн като самостоятелна художествена практика и вид изкуство, та до днес, водещи специалисти застъпват мнението, че дизайнът – разглеждан и в по-широк смисъл, не само графичен – има и други функции, освен естетически. Утилитарността му се изразява в това, че той почти винаги е призван да решава проблеми – ергономичност, използваемост, удобство и т.н. Освен това, особено в последните години, дизайнът се налага и като област от познанието и практиката, която може да има положителни икономически измерения и влияние върху качеството на живот. В тази светлина и въпреки че не е обект на сегашното изследване и е в страни от него, си струва само да се спомене един случай от практиката, показателен именно за тези немаловажни аспекти на графичния дизайн. Става дума за случая на изработването на **нова графична идентичност на град Осло** и последвалият икономически ефект от внедряването му.⁸

Следващият пример – **Dalton Maag's City of Vienna Custom Font** – има сходни измерения.⁹ „Dalton Maag.

Виена е една от големите европейски столици с богата история и художествено наследство, за които голям принос имат нейни граждани като Моцарт, Климт, Фройд. Днес Виена е жизнена колкото винаги. Дом е на 1,9 милиона жители, които се управляват от над седемдесет отдела в рамките на градската администрация. Общината е един от най-големите работодатели в Австрия, отговаряща за всичко – от образованието и социалните жилища, до историческите и културни съкровища на Виена.

За да подпомогне жителите да се ориентират по-ефективно в услугите и за да се чувстват свързани с града, Виена привлече кооперативна помощ на **Saffron Brand Consultants**, **Saintstephens** и **Instant** с цел да обедини всичките седемдесет отдела под единна структура на

⁸ **How a new logo saved the city of Oslo \$5 million a year. 28.06.2019 г.** <https://www.fastcompany.com/90369874/oslos-new-branding-is-saving-the-city-5-million-a-year> Дата на последно посещение – 22.01.2022 г.

⁹ **Dalton Maag. City of Vienna Custom Font.** <https://www.daltonmaag.com/work/city-of-vienna> Дата на последно посещение – 22.01.2022 г.

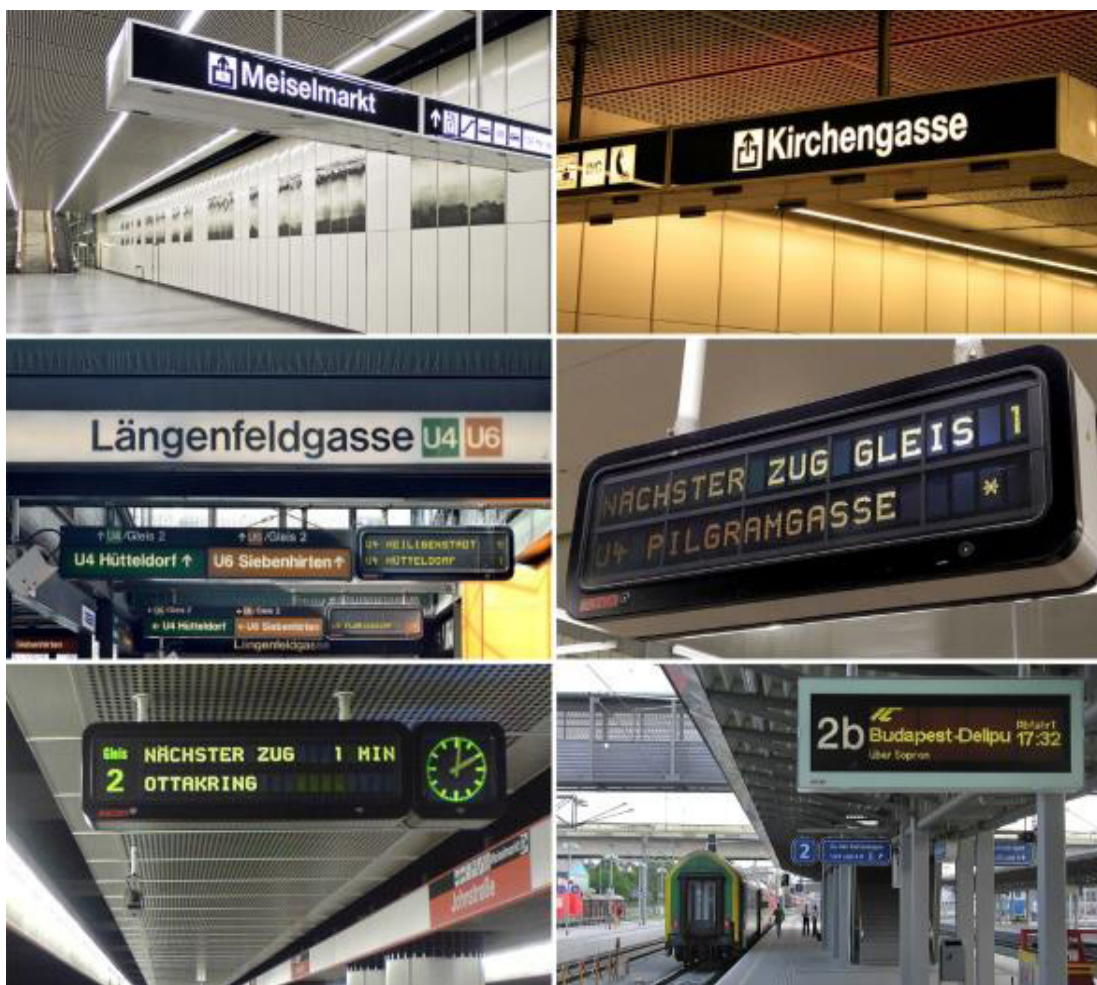
нова визуална идентичност. Считайки общуването с жителите за особено важно, Saffron ни възложи да създадем персонализирано семейство шрифтове за нуждите на града, което да отразява „запазената марка“ и духа на Виена, както и да популяризира новият логотип **Stadt Wien**, давайки на града нова, единна графична идентичност.“



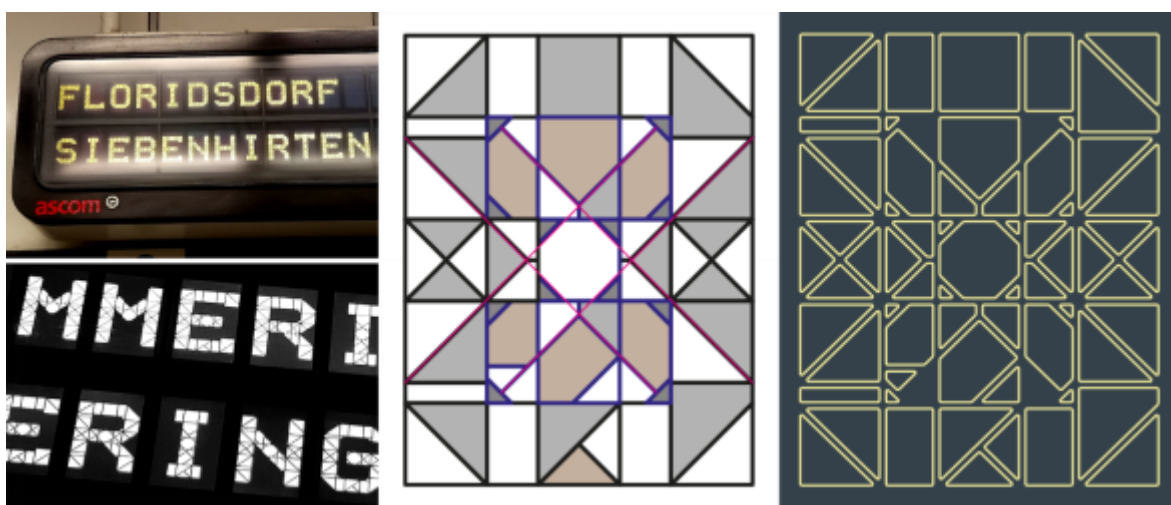
Ил. 6. City of Vienna Custom Font. Персонализираният шрифт на град Виена.

U-Bahn Wien (Метро Виена)

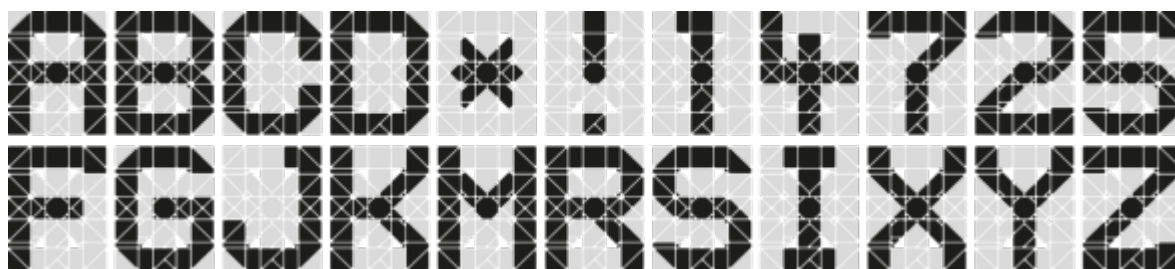
Последният пример е малък елемент – шрифтът – използван в дизайна за информационната система на Виенското метро. Той е забележителен с интересно технологично и дизайнерско решение, довело до много добър резултат – гъвкавост и ергономичност, лесно възприемане на поднасяната информация и разпознаваемост. Това, което привлича вниманието, е структурата на уникалния шрифт с фиксирана ширина (моноспейс), използван за информационните табла с динамично съдържание. За този шрифт е използвана **несиметрична модулна матрица** от нееднакви изграждащи я елементи. Така проектирана матрицата (ил. 7-б и 7-в) позволява възпроизвеждането на всеки знак (буква, число, пунктуация), необходим за изписването на поднасяната информация.



Ил. 7-а. Метрото на Виена. Илюстрации на различни подходи за поднасяне на информация в транспортната система – елементи със статичен и динамичен характер на информацията.



Ил. 7-б. Метрото на Виена. Анализ и реконструкция на матрицата – структурата на разработения шрифт за информационната система на виенското метро.



Ил. 7-в. Метропо на Виена. Знаци, възпроизведени чрез матрицата.

Източници и авторство на илюстрациите:

Борислав Петров

Илюстрация 1 – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10. Илюстрация 2 – 1, 2, 3, 5. Илюстрация 3-а. Илюстрация 3-б. Илюстрация 7-а. Илюстрация 7-б. Илюстрация 7-в.

Type Museum (typemuseum.com)

Josef Herrmann – <https://www.typemuseum.com/users/josef-herrmann>

Илюстрация 1 – 9, 14, 16, 17. Илюстрация 4 – 3, 6.

Jürgen Bauer – <https://www.typemuseum.com/users/jürgen-bauer>

Илюстрация 1 – 11, 12, 13, 15. Илюстрация 4 – 4.

Angelika Ficenc – <https://www.typemuseum.com/users/angelika-ficenc>

Илюстрация 2 – 4. Илюстрация 4 – 1, 2.

Julia Hynst – <https://www.typemuseum.com/users/julia-hynst>

Илюстрация 4 – 5.

Stadtschrift – <https://www.stadtschrift.at/>

Илюстрация 5-а. Илюстрация 5-б.

Dalton Maag – <https://www.daltonmaag.com/work/city-of-vienna>

Илюстрация 6.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

About Typemuseum. <https://www.typemuseum.com/about> (22.01.2022 г.).

Dalton Maag. City of Vienna Custom Font. <https://www.daltonmaag.com/work/city-of-vienna> (22.01.2022 г.).

Economic.bg. Economist подреди най-добрите градове за живеене през 2019 г. <https://www.economic.bg/bg/a/view/economist-intelligence-unit-podredi-naj-dobrite-gradove-za-zhiveene-prez-2019-g-108499> (22.01.2022 г.).

Stadtschrift – Projekte. <https://www.stadtschrift.at/> (22.01.2022 г.).

Stadtschrift – Verein. <https://www.stadtschrift.at/verein/> (22.01.2022 г.).

The Economist. The Global Liveability Index 2019. <https://www.eiu.com/n/the-global-liveability-index-2019> (22.01.2022 г.).

Welcome to Typemuseum. <https://www.typemuseum.com> (22.01.2022 г.).

Wilson, M. How a new logo saved the city of Oslo \$5 million a year. <https://www.fastcompany.com/90369874/oslos-new-branding-is-saving-the-city-5-million-a-year> (22.01.2022 г.).